

ÅRSSKRIFT 2023

HAVNDAL EGNSARKIV

Indholdsfortegnelse

	Side
Kastbjerg Brugsforening	3
KFUM-Spejderne i Havndal	13
Herren til Valdal	16
Fotografer i Havndal	26
Plejebarn på Evelinero	30
Arkivets kontaktoplysninger m.m.....	32

Forside: Niels Sofus Nielsen ca. 1896-1900

En farverig person, der lavede festsange og udgav Havndals første avis i 1897.

Oprettede Havndals brandvæsen og tog titlen brandmajor.

Fotograf: Marie Olsen, Havndal.

Billeder i årsskriftet:

*Hvor fotograf ikke er anført, er enten arkivets egne billeder anvendt
eller fotografen er ukendt.*

Kastbjerg Brugsforening

Foreningen blev stiftet den 20. oktober 1889 ved et medlemsmøde, som afholdtes i den anledning, og hvor det af det foreløbige udvalg udarbejdede forslag til love blev vedtaget.

Valgt til bestyrelsen blev følgende:

Chr. Sørensen, Chr. Nielsen, Chr. Povlsen Andersen, Mads Kristian Madsen, Rasmus Jepsen, Peder Finnesen, Anders M. Skjødt. Bestyrelsen konstituerede sig straks og valgte smed Anders M. Skjødt til formand og Rasmus Jepsen til regnskabsfører, hvorefter mødet hævedes.

På et bestyrelsesmøde den 25. oktober 1889 blev det vedtaget at antage Søren S. Thorsen som uddeler. Han blev dog kun i stillingen indtil 1. december 1890.

Kastbjerg gl. Brugs 1930 - Pedersmindevej

Forskellige udpluk fra forhandlingsprotokollen for 1889-1927

1890: Bestyrelsen deler sig i to hold til at *bero** varerne, hver gang der ankommer nye varer, og hvor man skifter hver måned.

Foreningen indmeldes i Fællesforeningen af Jyske Brugsforeninger.
Kristian Madsen Sørensen antages som uddeler for et vederlag af 5% af de solgte varer.

1891: Det vedtoges at indføre en bestemmelse i kontrakten med uddeleren: Det pålægges uddeleren på det strengeste ikke at udlevere varer til andre end foreningens medlemmer, og han er selv pligtig at udrede bøder, som formedelst brud på denne bestemmelse måtte idømmes ham eller foreningen.

1892: Foreningen indtræder som aktionær i Fællesforeningen af Jyske Brugsforeninger.

1893: På generalforsamling blev det vedtaget at lønne formand og kasserer med 100 kr. årligt.

Brugsen flytter til den af Bymændene opførte forsamlingsbygning, årlig leje 80 kr.

Får andel i telefon.

1895: Der afholdes bal for foreningens medlemmer på sædvanlig måde, og uden spiritus, fredag og lørdag den 14. og 15. januar.

1903: Der blev forhandlet, om foreningen skal have indlagt tank til petroleum, men det vedtoges indtil videre at købe petroleum som hidtil af Fællesforeningen.

1904: I bestyrelsen er Anker M. Skjøtt, M.M. Piilgaard, Chr. Kjeldsen, Kristen Poulsen og Jens Jensen.

* *henlægge / opsætte*

1905: På generalforsamlingen i januar vedtoges at forsøge, om foreningen kan købe brød af bageren i Gjerlev eller Johansen i Hald, da der var almindelig utilfredshed med bager Mogensen i Havndal.

1905:vedtoges at søge at få en kassekredit i Handelsbanken i København, stor kr. 5.000. Til formand genvalgte Anders M. Skjøtt og til bestyrelsen valgte Julius Jensen, Mads Pedersen og Mads Brøndum.

1907: På en ekstraordinær generalforsamling i januar forelå et forslag fra Havndal med flere brugsforeninger, om foreningen vil gå med til oprettelse af et fælleslager (tømmerlager i Havndal). Det vedtoges med forbehold af, at foreningens generalforsamling, når betingelserne for optagelsen forelægges til næste generalforsamling, vil godkende dem, da at gå med til oprettelsen af tømmerhandelen i Havndal.

1909: Det vedtoges at låne 3.000 kr. i Sparekassen i Mariager til december termin mod første prioritet i foreningens ejendom.

Det vedtoges endvidere, at foreningen indlægger tank, men hvis uddeleren ønsker en pumpe, må han selv anskaffe en.

1910: Bestyrelsen var: Anders M. Skjøtt, Peder Molberg, Poul Nielsen, Jens Rank, Mads Kristian Madsen, Ole Nielsen, Chr. Kjeldsen.

I nogle år herefter er det kun almindeligheder, der fremgår af protokollen. Dog bliver der i december 1915 i bestyrelsen fremsat et forslag om, at uddelerens løn nedsættes med en halv procent!

På den efterfølgende generalforsamling i januar 1916 bliver forslaget forkastet!

Nye bestyrelsesmedlemmer kommer til. I 1917 udgør bestyrelsen følgende navne:

Anders M. Skjøtt, J. Haslund, N.Chr. Kondrup, P. Welling, Chr. Jespersen, Jens Jensen og Anders Kragh.

På generalforsamlingen 15. juli 1924 vedtoges at holde jubilæumsfest i anledning af brugsforeningens 35 års virksomhed. Protokollen underskrevet af Carl Rasmussen, Anders M. Skjøtt, J. Lindskov, Jørgen P. Pedersen og Anton Mørk.

Den 1. april 1925 afholdes en selskabelig sammenkomst i anledning af uddeler Martin Sørensens 25 årige virksomhed som uddeler i Kastbjerg Brugsforening.

Protokollen slutter i 1927

Uddeler Martin Sørensen 1935

Brugsens 50 års jubilæum 1939

Fra venstre ses: Martin Sørensen (uddeler), Marie Sørensen, ?, Hjorth, Anker Skjødt (formand), Kristian Madsen, Hakon Brøndum, Jørgen Peder Pedersen, Jens Laursen, Sigrid Rimpler og kommis Isgaard.

* * * * *

Brugsen 1950-1956

Nu går der en del år, hvor Arkivet ikke er i besiddelse af oplysninger fra protokoller, men der findes kontrakter for ansættelse af uddelere:

Gerald Pedersen: 01.10.1960

Peder Nielsen Pedersen : 01.04.1967

formand ved disse 2 ansættelser ses at være Rasmus Brøndum

Niels E. Winther: 01.01.1971 - formand Niels Krogh

Erling Jepsen: 27.09.1980 - formand Ove Nielsen

Morten Nielsen: 29.08.1987 - formand Lars Gram

Lars Gram er formand indtil juni 1989, hvor Erik Bækgaard bliver valgt, og som det senere skal vise sig, bliver den sidste.

I april 1987 oplyste formanden, Lars Gram, på generalforsamlingen, at man i Kastbjerg ikke følte sig generet af lavprisvarerhusene i Hobro og Randers.

Uddeler Erling Jepsen fremlagde regnskabet, hvoraf det fremgik, at omsætningen var på 3,6 mill. kr., mod foregående år kr. 3,4 mill. Resultat før skat 10.762 kr. mod foregående år 24.599 kr.

På et møde 1. juni 1987 må bestyrelsen erkende en begyndende tilbagegang for brugsen. Uddeleren gennemgik driftsrapporten for april måned, der udviste en driftsmæssig konsolidering på - kr. 9.317.

I løbet af sommeren 1987 arbejdes der med at finde ny uddeler. Morten Nielsen, Assens, ansættes pr. 29. august 1987. På dagen afholdes en uformel reception, hvor . . . ”Vi byder på en lille forfriskning + lidt mundgodt til børnene” . . .

I november 1987 ses en driftsmæssig konsolidering på - kr. 22.380.

På generalforsamlingen i april 1988 viser regnskabet for 1987 en omsætning på kr. 3.642.464, ca. kr. 40.000 mere end året før. Til trods herfor er årets resultat før skat - kr. 45.146 mod året før +kr. 10.762.

Genvalg til Anne Mette Thorsen, Georg Lorentzen og Peter Smidt.

På et efterfølgende bestyrelsesmøde i maj 1988 konstituerer bestyrelsen sig med Lars Gram som formand, næstformand Peter Smidt og Helle Krogh som sekretær. Det vedtages endvidere, at man vil lave et udsalg af gamle medlemstilbud, evt. med 20% rabat.

I løbet af 1988 udviser driftsrapporter fortsat negativ konsolidering.

På generalforsamlingen den 27. april 1989 er følgende på valg:
Anders Christiansen.

Lars Gram, Jenny Winther og Helle Krogh, alle 3 ønsker ikke genvalg.

Valgt blev: Anders Christiansen, Ingeborg Andersen, Erik Bækgaard og Vagner Brask. Suppleant: Helge Hjelm Hansen.

Formanden nævnte i sin beretning, at 1988 var startet optimistisk, men at *mængdefaldet* i det private forbrug var slået igennem i FDB-koncernen i løbet af sommerperioden. Også i Kastbjerg Brugs mærkedes dette, og året endte igen med et underskud trods pæn omsætningsfremgang. Underskuddet skyldtes primært renteudgifter sammenholdt med for store udestående fordringer. Nedskrivninger bevirkede, at bruttofortjenesten ikke var så stor som i 1987.

Selv med årets samlede underskud på kr. 44.724, var der dog alt i alt flere ting, der indikerede, at brugsen var på rette vej og formanden udtrykte sin sikre forvisning om, 'at vi nok skal overleve 100-års jubilæet senere på året'.

På efterfølgende bestyrelsesmøde i juni 1989 valgtes Erik Bækgaard som formand, Anders Christiansen som næstformand og Ingeborg Andersen som sekretær.

Bestyrelsen består herefter af de 3 ovennævnte samt Anne Mette Thorsen, Vagner Brask, Georg Lorentzen og Peter Smidt.

I løbet af sommeren 1989 drøftede man bedre reklamering, billig benzin i weekenden - og forhøjelse af kassekrediten. Man begyndte så småt at planlægge 100-års jubilæet, der skal markeres i september måned.

Men skyerne begyndte at trække op. Da man når til september, viste et for stort underskud for august, kr. 49.129, og et alt for stort svind på kr. 22.227.

Mange tiltag og drøftelser om ændringer i driften foregik, og man var klar over, at hvis ikke man prøver at ændre de ting, som er skyld i, at det går så skævt, så vil det blive ved med at gå den forkerte vej, og underskuddet vil blive større.

Den 27. marts 1990 måtte man for de tre første måneder i året se faldende indtægter og stigende omkostninger.

På ordinær generalforsamling den 25. april 1990 behandles bestyrelsens forslag til opløsning af foreningen. Skriftlig afstemning afgjorde, at brugsen skal lukke. Beslutningen skal behandles på ekstraordinær

generalforsamling, hvilket skete den 14. maj 1990. Igen var der skriftlig afstemning. 40 medlemmer stemte for lukning, ingen imod og 1 blank stemme.

Det vedtoges, at Kastbjerg Brugs lukker den 30. juni 1990.

* * * * *

I Randers Amtavis den 28. april 1990 kunne man læse:

Kastbjerg Brugs lukker

Brugsen i Kastbjerg passerede for nogle måneder siden sit 100-års jubilæum. Det blev ikke fejret, for dels var der ingen foreningspenge at feste for og dels mere end fornemmede bestyrelsen, at det gik den forkerte vej.

Beslutningen om lukningen var behørigt behandlet på to på hinanden følgende generalforsamlinger. Så hurtigt det er muligt, drejes nøglen og forretning og beboelse averteres til salg.

Formanden for Kastbjerg Brugs, Erik Bækgaard, Kastbjerg, håber at en købmand vil ta' over. Med brugsens omsætning på 3,9 mill. kr. skulle der være levebrød for en købmand, siger han.

Endvidere: Ved at lukke forretningen nu skulle der være midler til at dække alle kreditorer ind. Erik Bækgaard siger, at det er FDB's politik overfor de mindre forretninger, der har været medvirkende til at tvinge Kastbjerg Brugs i knæ. - Det gik for alvor helt galt, da FDB tre-doblede discounten. Vi blev tvunget til at ta' varer hjem, vi kunne købe billigere alle andre steder.

Nyt at læse i Randers Amtavis den 23. juni 1990:

Kastbjerg Brugs solgt til købmand

Endnu en brugsforening i Mariager kommune bliver til en købmandsforretning .

Det sker fra månedsskiftet, når brugsskiltet pilles ned. I stedet opsætter den ny købmand, 36-årige Morten Nielsen, sine skilte.

Morten Nielsen er identisk med den tidligere uddeler.

Handelen om Kastbjerg Brugs faldt på plads forleden, efter at medlemmerne på to generalforsamlinger i stort set enighed havde besluttet at nedlægge brugsen.

Et likvidationsudvalg med brugsens formand Erik Bækgaard i spidsen har i nogle uger arbejdet med sagen. Interessen for at fortsætte med forretning i Kastbjerg har været stor.

I brugsens sidste leveår - den har netop passeret de 100 år - var omsætningen tæt ved 4 mill. kr., og det skulle gi' basis for et levebrød.

Den ny købmand, Morten Nielsen, har en brugsuddannelse bag sig. Udlært i Brugsen 'Jyden' i Assens, og de seneste knap 3 år uddeler i Kastbjerg. Han vil fremover få sine leverancer fra Dako-kæden med hjemsted i Nørresundby.

Morten Nielsen oplyser, at udover de nye skilte vil der ikke være de helt store forandringer i varer og ekspedition. Varesortimentet ændres lidt, men det er stadig Morten Nielsen, der ekspederer og tager telefonen. Blot ikke som uddeler - men som købmand.

Ellers har han ikke gjort den store stads ud af ændringen. Først når alle detaljer er på plads, er det tid til at markere ændringen og sige goddag som 'ny' købmand i byen.

KFUM-Spejderne i Havndal

Agner Nielsens tale ved spejdernes 25 års jubilæum 22. januar 2005.

For mere end 25 år siden, ja, faktisk for næsten 27 år siden, i starten af 1978 begyndte Else Jespersen, Henning Jespersen og Lissy Thorsen at snakke om muligheden for at lave spejderarbejde i Havndal.

Der blev drukket meget kaffe, og det blev besluttet at prøve!

Henning havde selv været spejder i nogle år, da der tidligere havde været KFUM-spejdere i Havndal.

Gruppen var lukket ca. 8 år tidligere, så det var naturligt, at valget igen faldt på KFUM-spejderne.

I den forbindelse har jeg en hilsen fra en anden af de gamle spejdere, Martin Bjerregaard Jensen, som startede i den gamle Havndal-gruppe i 1965, og som var en af støtterne i opstarten i kraft af sin stilling som divisionschef i Niels Ebbesens division.

For at drive spejderarbejde skal der nogle penge i kassen, og den første aktivitet i opstartsfasen var en slikbod i forbindelse med børnefesten. Det havde man tidligere haft, så det ville man have igen. Gartner Søren Thomsen, som i de mellemliggende 10 år havde drevet slikboden, overgav den velvilligt til spejderne igen. Således blev de første penge tjent i KFUM-spejdernes navn uden, at der var en KFUM-spejderenhed.

Senere viste det sig, at der var lidt penge fra den tidligere gruppe samt noget gammelt grej, f.eks. brugte vi i flere år nogle af de gamle telte.

I mellemtiden under møderne med spejdernes divisions- og distriktsstab blev gruppen udvidet med flere forældre til kommende spejdere, og også med et par ledere mere: Kirsten Gjørup Hansen og jeg selv.

Den endelige godkendelse af gruppen kom i oktober 1979 efter megen aktivitet, kurser o.s.v. Så de 25 år tæller fra 1979, hvorfor 25 års jubilæet reelt var i oktober 2004, men vi vil fejre det med manér i dag.

I de mere end 25 år, der er gået, har der altid været mange spejdere, altså bævere, ulveunger, juniorspejdere, spejdere og seniorspejdere. I de seneste år har der været roverspejdere (de ældste spejdere) i samarbejde med Råby Gruppe.

Der har som i alle frivillige organisationer indimellem været problemer med at have ledere nok, men det er altid blevet klaret, og Havndal Gruppe er i dag solidt forankret. - Også godt forankret i lokalsamfundet, hvor der altid har været opbakning fra forretninger og øvrigt erhvervsliv, f.eks. når der skulle samles gaver ind til den årlige julestue eller julebasar, som vi kaldte den i starten, men det navn gik vi fra på et tidspunkt, da det ord ikke længere var moderne.

Gennem årene har der været mange forskellige aktiviteter udover det daglige spejderarbejde. Heraf er der stadig børnefesten med slikbod og 'kostegning'. Selv om koen nogle gange har været en gris, er det blevet en tradition for børnefesten og for mange beboere i området.

Der har været mange oplevelser i løbet af de 25 år. Alle har haft gode oplevelser på de ugentlige møder, på ture og på landslejr. Gruppen har været forskånet for store ulykker, men mange har skåret sig på en dolk, enkelte faldt ud af den øverste køje og brækkede armen, og nogle faldt i Gudenåen og blev kølet godt ned.

Det har været sjovt at kigge alle vore billeder igennem for at forberede os til i dag. Det fik en masse gode minder frem fra tiden i Havndal Gruppe. I kan se nogle af disse billeder i teltet.

Der er mange historier fra Havndal Gruppe, de fleste af dem rigtig gode. Skulle bare en lille del af dem fortælles her, vil vi først være færdige i morgen.

Jeg vil slutte med en tak til alle dem, som har bidraget og stadig bidrager til, at KFUM-spejderne i Havndal har kunnet holde fanen højt i 25 år. En særlig tak til ledere og grupperådsmedlemmer gennem tiden. Uden disse

engagerede personer ville der ikke være et godt tilbud til børn og unge - som det at være KFUM-spejder.

Agner Nielsen

Spejderne med i optog ved børnefesten i 1984

I baggrunden på trappen ses skomager Lars P. Jensen med sin kone Else.

ARKIVET opfordrer nuværende og tidligere ledere og spejdere gennem de mange år til at fortælle os om oplevelser, arrangementer, lejrture m.m. samt, om man eventuelt vil lade os få/låne billeder, vi kunne beskrive KFUM-Spejdernes år i Havndal med.

Herren til Valdøl

Peder Christian Pedersen Toft er født den 13. august 1820 i Bøvling sogn i Vestjylland som søn af Peder Olesen, kaldet Toft, og Ingeborg Nielsdatter, Bøvling.

Den 17. oktober 1847 gifter Peder Toft sig med datteren fra Storbjerg, Christiane Jensdatter, der er født den 15. september 1819, datter af Jens Madsen og Anne Christensdatter, og som ved giftemålet betegnes Væverske på Storbjerg. Det er hendes moder, Anne Christensdatter, der er fra Storbjerg, en større gård i Bøvling.

Den ældste datter, Ingeborg Toft Pedersen er født i Bøvling sogn den 15. august 1848.

Peder Toft's gøren og laden i ungdomsårene har det ikke været muligt at kortlægge, men en militær karriere har han haft i krigen 1848-1850 ved general Rye's brigade. Fra denne tid er der ikke nogen dokumenterede beretninger, men han blev som alle dekoreret med en krigsmedalje. Han var soldaterkammerat med et par unge mennesker fra Udbyneder-kanten, og det er sandsynligvis på denne baggrund, man skal søge en forklaring på, hvorfor han netop kommer her til egnen og gør karriere.

Den 7. april 1851 flytter familien Toft til Udbyneder, hvor han køber matr.nr. 13 a, der ligger nordligt i byen på vestsiden af vejen til Overgaard.

Her fødes datteren Ane Storbjerg Toft den 8. januar 1852.

Gården udflytter i 1854 og kaldes da Nørgaard, som er beliggende på østsiden af vejen til Overgaard mellem Charlottendal og Bilidt. Her ude fødes sønnen Jens Peder Pedersen den 4. maj 1855. Han dør allerede 2 år gammel af strubehoste. På Nørgaard fødes endvidere datteren Mette Marie Kirstine Pedersen den 1. december 1857 og sønnen Jens Peder Toft Pedersen den 6. oktober 1859.

Fra Peder Tofts optegnelser i sin gamle bog ses det, hvordan det stemmer overens med det, vi hidtil har vidst.

Året 1866 var en meget tør sommer. I næste notat skriver han, at datteren Ingeborg Toft bliver gift den 25. maj 1869 med Johannes Frederik Julius Møller, født den 11. marts 1846.

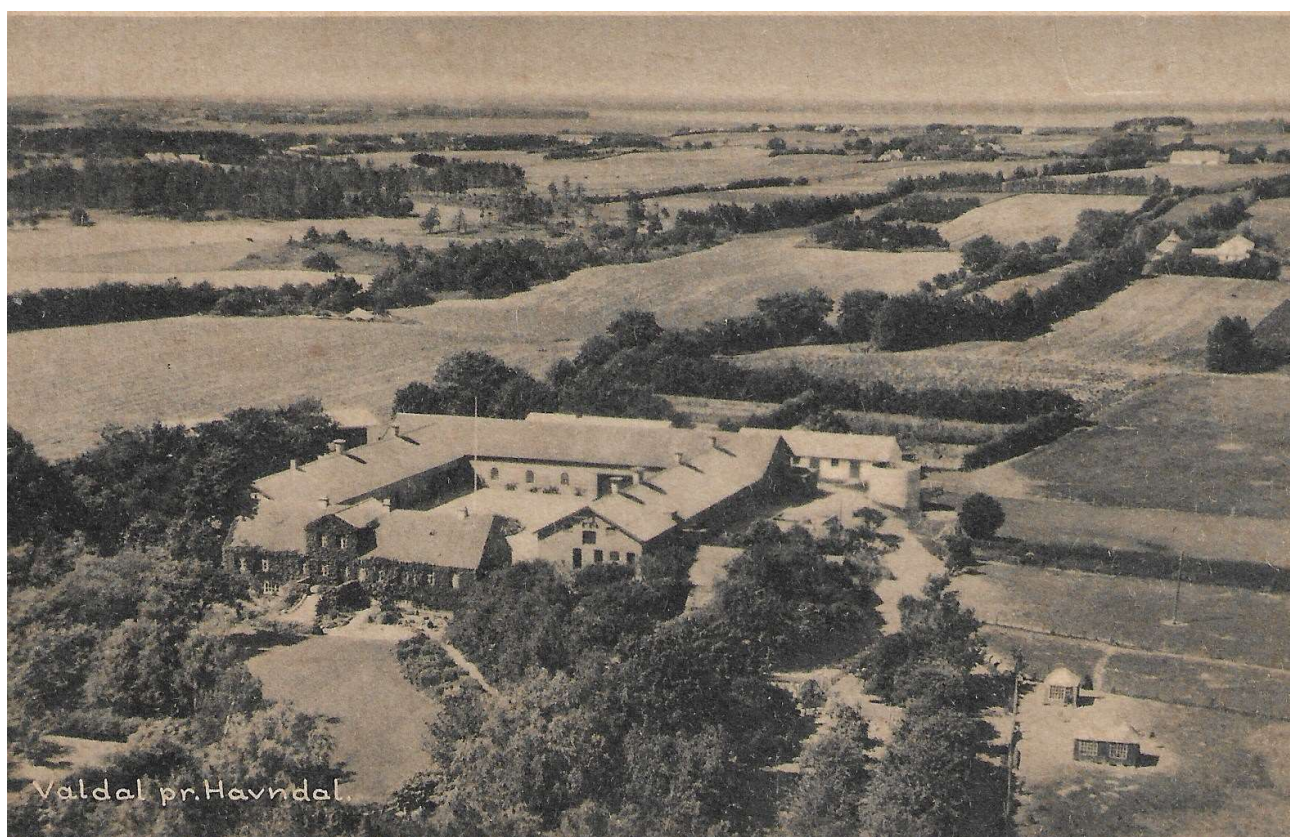

Peder Christian Pedersen Toft, Herren til Valdal
1820-1899

Fotograf: Gram & Poulsen, Havndal

Efter ca. 15 år i Udbyneder flytter Peder Toft fra den nybyggede gård til en gammel gård i Udbyover, nemlig matr.nr. 8 a, senere kaldet Valdal. Den er en noget større gård end Nørgaard. Der er tale om et mageskifte, d.v.s. byttehandel med gårdejer Wisti Jeremias Smollerup.

Året efter, 1870, påbegyndes bygningen af Valdal, udflyttet fra Udbyover, i maj måned og allerede den 24. juli anføres det, at han flytter ud på gården. Det synes ret hurtigt, men det fortælles, at han vist nok boede ret interimistisk derude i begyndelsen.

Valdal før branden i 1927

Om denne oldefar går der i den nærmeste slægt sære fortællinger: Farverig, herskende, hertugelig, som han var i væremåde. Altid får han alles øjne til at hvile på sig. Han er hovedpersonen i alt, hvad der sker omkring ham. Han omgiver sig med ydre glans og vil altid være den første, også når nye ting kommer frem, som f.eks., da den første cykel, Velocipede, kom frem herhjemme, var han blevet fotograferet kørende på den, en sådan væltepeter,

i Københavns gader. Dette har i år (1972) været genfortalt i Randers Dagblad. Bladet gengav begivenheder, der skete for 100 år siden.

I Havndal - en lille by få kilometer fra Valdal. (*Der var ingen Havndal på det tidspunkt - kun nogle ganske få huse*) købte han et hus (nu Østerbro 58), og deri anbragte han et gammelt ægtepar. Her stod en stue altid parat til hans rådighed, når han på sin hvide hest kom ridende til byen således, at han kunne hvile ud der, inden han red hjem igen (*afstanden mellem huset og gården har vel været ½-1 km !*)

Endnu bevares hos barnebarnet, Marius Velling, Kastbjerg, hele hans rideudstyr: Sølvstigbøjler, sadel, ridedækken med navn PEDERSEN TOFT og hans sabel. - Måske har han som soldat i 1848 og 1864 fået særlig interesse for det fuldstændige rideudstyr. At ride var vel nok almindeligt dengang, men ikke at bønder havde så fint rideudstyr. - Men som bonde ser det heller ikke ud til, at han følte sig. Alle vegne sørgede han for at have folk til sin opvartning, såvel i hjemmet som i huset i Havndal. Jo-jo, standsmæssigt måtte det være.

Det fortælles, at han rider op ad alléen til Valdal hver nat på sin hvide hest.

Dattersønnen Marius Velling siger: 'Han regnede ikke sin kone for noget. Hun gik hjemme, sled og slæbte såvel inde som ude ved kornhøsten og alt andet. Selv bestilte han aldrig noget. Hun var aldrig med på hans lange rejser med hest og vogn, nej, hun skulle stå ærbødigt og række tømme, når Herren til Valdal sad på bukken færdig til at køre af gårde. Det kunne ikke være én af folkene'.

Disse lange køreture gik som regel til Sønderjylland, og familien funderer ofte over, hvem af deres slægt, der mon har boet dernede.

Det skal her erindres, at det var før genforeningen (1920), så turen har nok ikke strakt sig længere end til Kongeåen, den gamle grænse.

På disse ture skulle datteren Ingeborg altid ledsage sin *høje fader*. Det tog 4 dage hver vej, så der måtte nødvendigvis bedes (holdes pause) nogle gange på vejen, men da lå de gamle privilegerede kroer jo ret tæt, hvad der i disse tider var såre nødvendigt.

Vi kan dog ikke i kirkebøgerne se, at der skulle være slægt i det sydlige Jylland, men måske kunne man tænke sig, at han har haft soldaterkammerater dernede.

Peder Toft rejste meget, især i 1880'erne til København, helt frem til 1897, hvor han besøgte Bøvling.

Det er nok disse mange rejser, der på egnen har givet anledning til forskellige mytedannelser og rygtesmederi. Toft var en usædvanlig personlighed og handlede anderledes, end bønderne i Udbyneder og Udbyover, som havde lidt svært ved at forstå, at her var en mand med initiativ.

Da svigersønnen **Peder Nielsen (senere Velling), gift med Mette Marie Kirstine**, overtager Valdal i 1883, er der oprettet skøde og aftægtskontrakt. I denne kontrakt vil man kunne se, at han kræver en behørig, standsmæssig opvartning og levemåde. Ordlyden er mere bydende end sædvanlig i den slags. Nok var de altid ret udførligt skrevne. Det måtte de være for at sikre den ældre generations fornødenheder, og for at undgå trætte (stridigheder), men dette dokument afspejler hans krav til levemåde og hele hans persons bydemåde.

Marius Velling var den yngste af datteren Mette Marie Kirstine's børneflokk, og han var en størrelse på 5 år, da morfaderen døde i 1899. Han er blevet fortalt om traktementet ved begravelsen: 'Det helt store frokostbord med rigelig drikke til før og efter begravelsen, et vældigt måltid, også med rigeligt af de våde varer, altså et gravøl således, som det sig hør og bør i store kredse'.

Videre er fortalt om dagliglivet på gården:

'I morfaderens tid på aftægt var vi 14 daglige mennesker på gården, og vi kunne ikke få så lækker mad, som bedstefar forlangte. Vi småfyres tænder løb i vand, når vi blandt andre ting så en lækker æggekage med sukker og syltetøj, der af hans opvartende pige blev bragt ind til ham. Bedstemoderen var såre beskeden. Gik sin datter til hånde, hvor hun så, hun kunne gøre nytte'.

Marius Velling i 1908 14 år

Bedstefaderen havde ligeledes udpeget nogle bestemte frugttræer i haven: Æbletræer, stikkelsbærbuske og et særligt godt blommetræ. Det var som paradiset forbudne frugt, og Gud nåde dem, der syndede imod hans bud. Disse frugter blev dog slet ikke brugt. Der var alt for megen frugt til, at den ældre herre kunne spise dem. Jo-jo, man vidste, hvem man var, og det endskønt han kom fra et hæderligt boelsted*, men at det var hans lille upåagtede kone, der kom fra en gård, tænkte han åbenbart mindre på. Hun måtte føde 5 børn, passe hus og gård, være en lille underkuet tjenerinde, og fandt sig åbenbart i det.

Det bør ingen kvinde gøre, men udrydte det, der fra gammel tid var skik mange steder, hvilket synes at være sværere end at flytte et bjerg. Kvinder var til for at føde børn og agte på, at alt i huset gik, som det skulle; blev ikke en gang betegnet som andet end gårdmand N.N.'s kone, som oftest uden navns nævnelse. De var således udslettet som individer. En indstilling nogle, som nævnt, lever under.

** boelsted: mindre end en gård, men større end et husmandssted.*

Valdal's eneste levende søn, Jens Peder Toft Pedersen, blev angrebet af tuberkulose. Der blev bygget et hjem specielt til ham på Valdal's mark, Lille Valdal kaldet. Her lever og dør han i 1883 kun 23 år gammel. Han bliver viet til sin forlovede ved sygesengen. De får et tvillingepar, der dør 4 måneder før deres far.

Efter hans død gifter hans enke sig med en gårdmand. Derfor blev det den yngste datter og hendes mand, der overtager Valdal 8. september 1883. Mette Marie Kirstine og hendes mand, Peder Nielsen, havde først en mindre ejendom i Gl. Havndal, og svigersønnen gik sin svigerfar til hånde, forinden han overtog gården.

Parret får 8 børn i årene 1878-1894. Den ældste er Peder Christian Nielsen, kaldet **Per**, og den yngste er Marius Nielsen, født 27. juli 1894.

Peder Nielsen tager den 6. december 1905 navneforandring til **Peder Velling**.

Marius Velling's forældre, Mette Marie Kirstine og Peder Velling, byggede i 1907, da de flytter fra Valdal, en ejendom, Sommerlyst, i Kastbjerg ved Havndal (nu Bygaden 5). Den overtog Marius Velling efter forældrene.

Der bor han i dag med familie (1986). Landbruget er nedlagt og noget af jorden er solgt fra til en byggegrund. Deres søn har et bilværksted, der også er bygget på jord fra Sommerlyst. En datter af Ingeborg Toft Pedersen og Johs. Frederik Julius Møller, **Kristiane** og hendes mand **Frands Marius Frandsen** overtager Valdal 1. maj 1907.

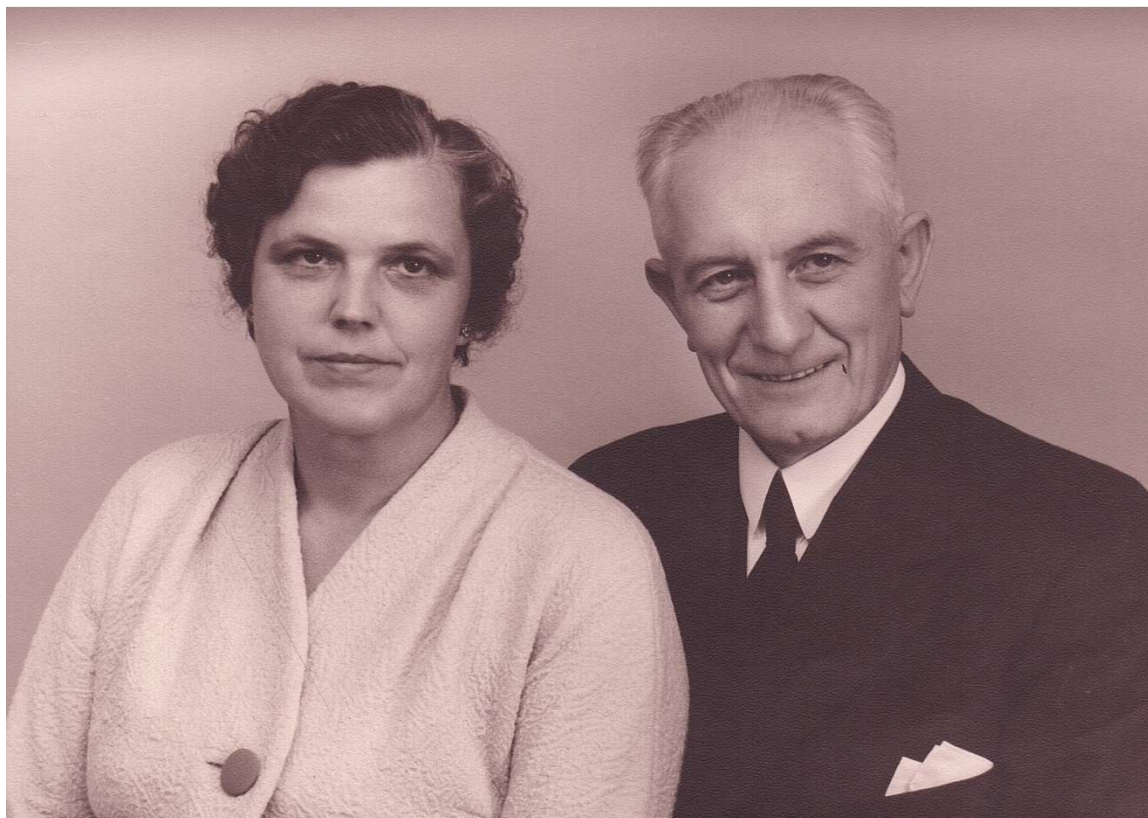

Per Velling ca. 1898

Fotograf: N.P. Nielsen
Gothersgade 11, København

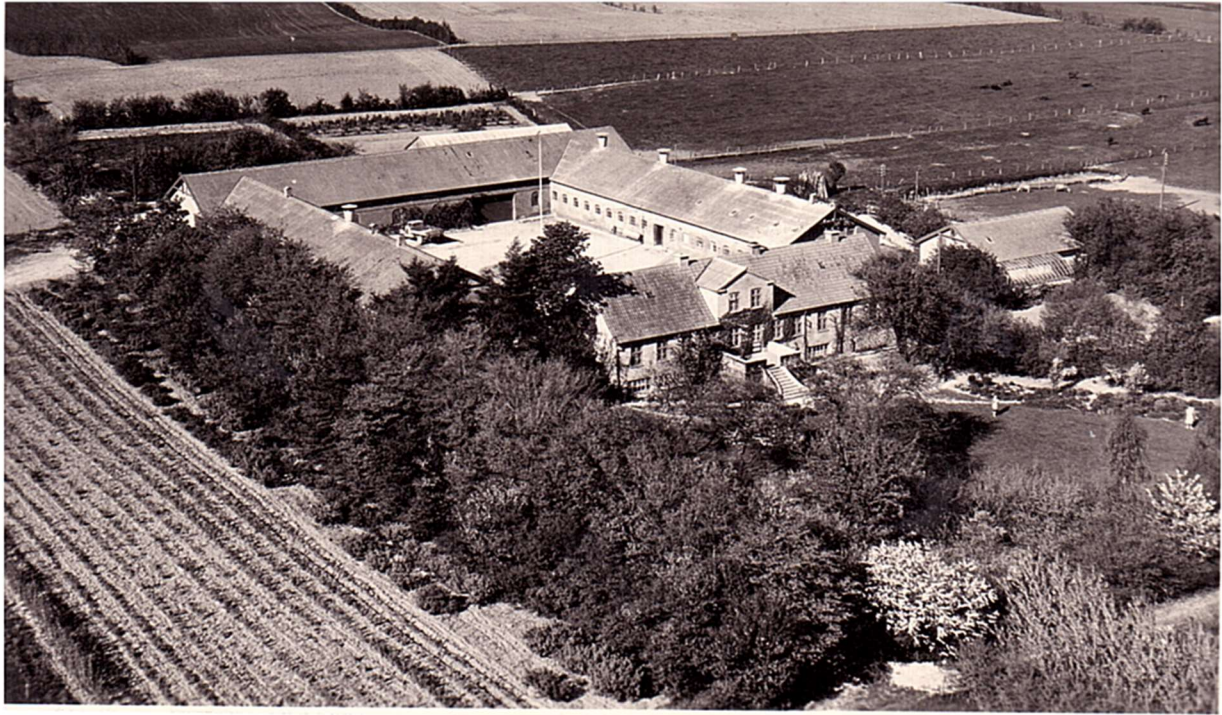
Valdal har huset mange af slægtens børn. Den ældste af Ingeborg og Julius Møller's børn, en søn, boede der i sin første barndom. Sønnen var Peter Nicolai Møller (1868-1933), gift med Ane Møller, født Skifter (1872-1933).

En søn af Peter Nicolai og Ane Møller er Julius Møller (1902-1995), Udbyover, gift med Oda Møller, født Hjulmann (1907-1991).

Oda og Julius Møller, Udbyover, 1986

Også Peder Tofts datter, Ane Storbjerg Toft, gift med Peder Sørensen Bang, og hendes 4 døtre er opfødt på Valdal. Hendes mand rejste til Amerika, og Ane boede i sit barndomshjem, indtil hun døde.

Valdal ca. 1960

Herren til Valdals Peder Christian Pedersen Toft var våbenbroder og dannebrogsmænd.

De danske våbenbrødre var en dansk forening af krigsveteraner fra de slesvigske krige. Og dannebrogsmænd var personer, som var hædret for deres indsats for Danmark.

Ejere af Valdals

1870 - 1883 Peder Christian Pedersen Toft

1883 - 1907 Peder Velling, f. Nielsen, g.m. datter Mette Marie Kirstine

1907 - 1914 Frands Marius Frandsen, g.m. barnebarn Kristiane Møller

Herefter er Valdals ikke længere i familiens eje. En del forskellige ejere kommer til i årenes løb indtil 1990-1995. De seneste ca. 20 år har Valdals ikke været beboet.

Peder Christian Pedersen Toft
1820-1899

søn af Peder Olsen Toft og
Ingeborg Nielsdatter, Bøvling

Gift 17.10.1847 med

Christiane Jensdatter
1819-1887

datter af Jens Madsen og Ane
Kristensdatter, Storbjerg, Bøvling

Ingeborg Toft Pedersen
1848-1930

Gift 25.05.1869 med

Johs.Frederik Julius Møller

1846 - 1931

Ane Storbjerg Toft
1852-

Gift 18.05.1875 med

Peder Sørensen Bang,
der emigrerer til U.S.A.

Jens Peder Pedersen
1855-1857

Mette Marie Kirstine Pedersen
1857-

Gift 04.07.1879 med

Peder Nielsen, 1852 -
Overtager Valdøl i 1883

Jens Peder Toft Pedersen
1859-1883

Gift 25.02.1882 med

Ane Jensen

2 nyfødte drenge dør
4 mdr. før deres far i 1883

Blandt flere børn

4 døtre

Blandt 8 børn

Peter Nicolaj Møller
1868-1933

Gift 24.05.1895
med Ane Skifter

1872-1933

Marius Møller
1880-

Gift m. Mariane Hansen

Kristiane Møller
1885-1970

Gift 28.10.1908 med

Frands Marius Frandsen
1878-1957

Overtager Valdøl i 1907

Peder Chr. Velling
Per, f. Nielsen 1878

Marius Velling
f. Nielsen 1894-1991

Blandt flere børn

Christen Møller
1897-1956

Gift med

Anine Thomassen

1905-1987

Ingeborg Møller
1901-1974

Julius Møller
1902-1995

Gift 09.05.1936 med

Oda Margrethe Hjulmann

1907-1991

Fotografer i Havndal

Fotograf Marie Olsen
født 19.03.1874 i Skibet ved Vejen.
Havde Fotografisk Etablissement i
Havndal i årene 1896-1901 i
Klattrupgade 1.

Bolette Marie Kristensen
og Petrea Kouring Bak,
Kastbjerg, spiller dilettant ca.
år 1900.

Fotograf:
Marie Olsen, Havndal

Fotograf Lave Hansen Gram, født 22.12.1867 i Sommersted ved Haderslev. Var fotograf i Havndal i årene 1896-1897. Flyttede til Thisted, hvor han døde i 1953.

Ukendte cyklister 1897

Fotograf Ellen Rosenkilde, født 27.07.1882 i Auning. Datter af dyrlæge og teglværksejer Christian Rosenkilde, 1848-1932, og Metha Marie Hedevig, født Thorup.

På billedet fra 1908 ses Ellen Rosenkilde med sin mor Metha til venstre.

Fotograf ukendt.

Ellen var fotograf i Havndal i årene 1907-1911. Papirhandler fra 1917-1920 med forretning i nuværende Østerbro 3.

Fotograf Andrea Gram virkede i nogle år fra ca. 1890. Dannede forretning som **Gram & Poulsen**.

Tog bl.a. dette billede af Jensine Svendsen og Petrea Pedersen, Kastbjerg, ca. 1893.

Jensine blev gift Svendsen, Duevang, og Petrea gift Ranch, Kastbjerg Mølle.

Den opmærksomme læser har bemærket, at billedet af **Herren til Valdøl** i foregående artikel, ligeledes er taget af Gram & Poulsen.

+

Plejebarn på Evelinero i Bilidt, Udbyneder

Karen og Laurits Sørensen flytter til egnen i maj 1889 og i september 1890 køber de ejendommen *Evelinero*.

Folketællingen (herefter benævnt FT) **1901** oplyser, at Laurits er daglejer. Parret har 3 børn, Kristian Emmanuel Lauritsen, Hjalmar Sofus Lauritsen og Betty Hedvig Lauritsen.

Kristian er 11 år, og familien har taget et plejebarn i huset. Det er Margrethe Henriette Grundahn, født 12. januar 1895 af ugift stuepige på Overgaard, Severine Jensine Nielsen. Udlagt barnefader er tjenestekarl Viggo Emil Grundahn. Laurits Sørensen er fadder ved dåben i Udbyneder kirke.

FT 1906: Laurits er skovarbejder. Hjalmar bor hjemme og er daglejer på Arensborg. Senere bliver Hjalmar mangeårig skovfoged på Overgaard. Kristian er udlært gartner på Arreskov Gods ved Korinth på Fyn, og er indkaldt som soldat i Høvelte. Plejebarnet Margrethe er der ikke mere.

FT 1911: Laurits og Karen har taget endnu et uægte barn i pleje. Han er opført som **Johan Josefsen** og er født 31. december 1906 af en polsk tjenestepige på Charlottendal. Han er hos dem, indtil han kommer i billedskærerlære.

Ved denne folketælling er han anført som **Johan Josefsen** (katolik).

Kristian bor hjemme. Han er nu forlovet med Klara, som han mødte, da han var soldat i Høvelte.

Den 31. oktober 1913 bliver Klara og Kristian gift i Karlebo kirke og flytter straks ind på Evelinero.

Johan bliver ifølge Kirkebogen 1914-1927 konfirmeret i Udbyneder kirke den 3. april 1920, og da er hans navn ændret til **Johan Muskala**.

FT 1916: 2 generationer lever nu under samme tag. Plejebarnet Johan bor stadig i hjemmet og Klara og Kristian har fået deres første barn Karlo Leonhard den 10. september 1914, medens Kristian var indkaldt til sikringsstyrelsen omkring 1. verdenskrig.

Den 15. marts 1917 overdrager Karen og Laurits Sørensen ejendommen til Klara og Kristian Lauritsen. Karen og Laurits er herefter på aftægt. Klara venter parrets 2. barn,

og det bliver Dagny, der fødes 1. juni 1917. Hun bliver dog hurtigt enebarn, idet Karlo Leonhard dør 4 år gammel 1. juledag 1918 af Den Spanske Syge, som var en pandemi, der på verdensplan dræbte 50 mio. mennesker, heraf 14.000 i Danmark.

Der findes et foto af Johans mor, **Maryanna Muskala**, født 4. maj 1884, som hun har sendt til Johan, da han var ganske lille, med tekst:

Det er mit Fotografi af Din egen Mor og gør det ikke itu. Farvel min søn.

* * * *

I sine ganske unge dage gik Johan Muskala på valsen, bl.a. i Frankrig og Tyskland. I 1938 giftede han sig med Tove Valborg Muskala, der døde i 1966. Parret, der boede i Ringsted, fik ingen børn. I sine yngre dage havde Johan et billedskærerværksted med flere svende i sit brød. I en snes år var han kontorassistent på jernstøberiet Rimas, en skattet medarbejder for sin flid og hjælpsomhed. I sit sidste leveår underviste han i sit gamle fag, billedskæring, på aftenskoler i Ringsteds omegn. Johan døde 72 år gammel i 1979.

Forbindelsen til familien i Udbyneder blev bevaret, idet Dagny Juul Sørensen, der opfattede ham som *farbror* Johan, brevvekslede med ham.

Johan Muskala ca. 1940

Kilde: Kirsten Juul Bugge, Havndal, og Henning Juul Sørensen, Tjæreborg. Deres mor var Dagny Juul Sørensen.

Vil du vide mere om egnen og befolkningen, er du velkommen til at besøge:

HAVNDAL EGNSARKIV

Udbynder - Kastbjerg Sogne
Vesterbro 1, 8970 Havndal
Tlf. 86 47 10 13

e-mail : havndal.egnsarkiv@mail.tele.dk
www.havndalegnsarkiv.dk
[MobilePay: 799659](#)

Find os også på

Vi har åbent hver torsdag
fra kl. 14 til 17 eller efter aftale.

Bestyrelse i Udbynder-Kastbjerg Lokalhistorisk Forening:

Formand:	Inger Knudsen	86 47 00 59
Næstformand:	Kirsten Bugge	86 47 05 03
Kasserer :	Erik Bækgaard	86 47 04 21
Sekretær :	Kirsten Metzker	86 47 03 96
	Hanne S. Sørensen	25 12 01 80